

کارکردشناسی فرهنگی واژه «قل» در قرآن کریم

محمد مصطفی اسعدی^۱

چکیده

هدف: این پژوهش به منظور کشف و الگوگیری از بیان قرآن در کاربریست امر «قل» در انتقال معارف اسلامی در فضای آموزشی، اعم از دانشگاهی و غیره صورت پذیرفت. **روش:** پژوهش حاضر با روش تحلیل محتوا و استقرای تام در آیات وحی انجام شد. **یافته‌ها:** طیف وسیعی از معارف اسلامی و فرهنگی دینی به روش گفتاری و فردی قابل انتقال به جامعه است. این موارد در آموزش فرهنگ دینی، آسیب‌شناسی فرهنگی و بیان راهکار گفتاری و نیز رایزنی و پاسخگویی فرهنگی قابل شناسایی است. **نتیجه‌گیری:** قرآن توسط این امر، هم به ترویج گفتگو در منش فردی آحاد جامعه پرداخته، هم مسئولیت‌پذیری همگانی در بهبود فرهنگ عمومی را دنبال کرده و هم به توسعه فرهنگ دینی در بعد درون‌دینی و برون‌دینی توجه داشته است.

واژگان کلیدی: آموزش معارف، فرهنگ دینی، قرآن و فرهنگ، کارکرد فرهنگی قل، قرآن و آسیب‌شناسی فرهنگی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

دریافت مقاله: ۰۰/۰۲/۱۲؛ تصویب نهایی: ۰۰/۰۵/۱۶.

۱. دکترای مدرسی معارف اسلامی، استادیار گروه معارف اسلامی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران (نویسنده مسئول)/
نشانی: تهران؛ بزرگراه همت، جنب برج میلاد/ نمابر: ۸۶۰۲۲۱۷/ Email: asady.m@iums.ac.ir

الف) مقدمه

نقش تحولات فرهنگی و تأثیر فرهنگها بر یکدیگر را در زبان هر فرهنگ می‌توان دنبال کرد (مصلح، ۱۳۹۳: ۳۹۱). روشن است که زبان، نقد رایج و وجه متداول در بازار فکر و فرهنگ جوامع بشری است (خوش‌منش، ۱۳۹۳: ۱۴). به باور اندیشمندان مسلمان، در حیطه تمدن و فرهنگ کهن بشری از اعصار پیش از تاریخ تا امروز، هیچ کتاب مقدسی در حوزه هیچ یک از ادیان نیست که صحت، صدق، واقعیت و اعتبار تاریخی آن به روشنی و مقبولیت قرآن کریم باشد (خرمشاهی، ۱۳۷۵: ۱۹). این منبع و حیانی که در دلالت خویش مستقل شناخته می‌شود (طباطبایی، ۱۳۹۳: ۴۱)، از یک سو قابل الگوگیری در تمام ابعاد محتوایی، بیانی و زبانی خود است و از سوی دیگر، متغیر اصلی و ذاتی در فرهنگ صحیح اسلامی است. مقصود از فرهنگ صحیح، فرهنگی است که با مبانی اسلامی، منطقی و عقلی، همسان و همگام باشد. (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۲: ۷۷)

یکی از واژگان پرتکرار در آیات کتاب وحی، گزاره امری «قل» است که بیش از ۳۰۰ مرتبه و به مناسبت‌های گوناگون بیان شده و کاربرد عمده آن، خطاب به شخص رسول خدا، به عنوان مسئول ابلاغ وحی به جامعه بشری است.^۱ طبیعی است حکمت فراوانی این واژه در آیات قرآن حکیم، مرتبط با وسعت مسئولیت ابلاغ وحی و جایگاه تبلیغی پیامبر (ص) باشد. اما چرایی آن در نگاه دقیق‌تری می‌تواند مورد تأمل و نظر قرآن‌پژوهان قرار گیرد. پرسش پژوهش حاضر به طور مشخص آن است که در شرایطی که تمامی آیات قرآن به عنوان محتوای فرهنگ دینی، به جامعه بشری عرضه شده، کاربرد تصریح بر «بگو» به شخص رسول چیست؟ به دیگر سخن؛ تعابیر فراوان و مکرر قرآن که بارها به رسول خدا (ص) امر به بیان گفتاری یک موضوع دارند، چه پیامی غیر از اصل محتوای آیه دارند؟ این در حالی است که پیامبر (ص) نسبت به تمامی آیات وحی، مسئولیت ابلاغ داشته است و حتی اگر این واژه و این امر بیان نمی‌شد، محتوای ذیل آن باید به جامعه عرضه می‌شد.

ضرورت پاسخ به این پرسش از یک سو مرتبط با فهم کاربردی حجم وسیع آیاتی است که این واژه در آنها به کار رفته است و از سوی دیگر، به جایگاه تبلیغی رسول خدا ارتباط می‌یابد که به عنوان دریافتگر وحی، وظیفه مشخصی در انتقال گزاره‌های و حیانی به جامعه بشری داشته است. روشن شدن پاسخ این سؤال، تکلیف کنشهای ضروری گفتاری در منش مدرسان معارف دینی و فعالان فرهنگی و رسانه‌ای را مشخص ساخته و می‌فهماند که در چه شرایطی، الزام به انتقال پیام و بیان وجود دارد. از جهت سوم، در شرایطی که اسلام‌هراسی و قرآن‌هراسی از سوی دشمنان فرهنگ اسلامی به بهانه اشاعه خشونت ترویج می‌شود، لازم است جایگاه گفتگوی تعاملی و رایزنی در این فرهنگ، بیش از پیش آشکار شود و درک

۱. این واژه در موارد محدودی خطاب به رسول خدا نیست؛ مانند: اسراء (۱۷): ۲۳-۲۴.

شود که آموزه‌های اسلامی تا چه میزان به مسئله مواجهه کلامی در فضای درون‌دینی و برون‌دینی اهمیت می‌دهد.

۱. پیشینه

پیش از این، پژوهشی منطبق با پژوهش حاضر یافت نشد. متون تفسیری به طور پراکنده سعی در تبیین واژگان موجود در آیات داشته و گهگاه با توجه به این واژه، نکاتی را بیان کرده‌اند؛ اما اولاً، این منابع به صورت منسجم و مجزا به این مسئله نپرداخته‌اند و ثانیاً، رویکرد فرهنگی، آموزشی و اجتماعی در غالب آن بیانات ذیل این واژه مشاهده نمی‌شود. قرآن پژوهان کهن و معاصر که به مسئله تکرار در آیات وحی توجه کرده‌اند، معمولاً تکرار محتوا را مطرح نظر قرار داده‌اند (ر.ک: شاهرودی، ۱۳۹۳: ۶۲)؛ اما در بحث تکرار لفظ و جمله، توجهی به واژه مطرح در پژوهش حاضر نداشته‌اند.

در مقاله «زبان قرآن از منظر کارکردشناختی» (سعیدی روشن، ۱۳۹۰: ۱۹۰)، نگارنده از دو منظر تأثیرگذاری و معرفت‌بخشی به نقش و کارکرد زبان قرآن پرداخته است و نه به کلیدواژه محل بحث توجهی دارد و نه رویکرد فرهنگی دارد. در پژوهشی دیگر با عنوان «راهبردهای فرهنگی نفوذ اجتماعی دین در آموزه‌های قرآن» (آخوندی، ۱۳۹۶: ۱۵۰)، به مسائلی چون تشبیه و تمثیل، پیامهای کوتاه، الگوهای عینی، جهانگردی و تاریخ توجه شده و ارتباط مستقیمی با مسئله پیش رو ندارد. علاوه بر این، در مقاله «قاعدۀ افزایی تکرار فعل قال در راستای تبدیل آن به الگوی گفتگو در قرآن» (فهرمانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۹۰)، نویسنده به مسئله چگونگی زبان ادبی در قرآن توجه کرده است که هم از نظر مسئله پژوهش و هم از نظر رویکرد ادبی آن، با این تحقیق متفاوت است.

پیش‌فرض در پژوهش حاضر آن است که این امر از یک سو نشانگر جایگاه اصیل گفتگو و اقدام زبانی در آموزش و گسترش فرهنگ اسلامی است و از سوی دیگر، روشنگر کارآمدی آحاد جامعه ایمانی در مسیر همگرایی فرهنگی. علاوه بر این، الگوگیری از رسول خدا در ترویج معارف قرآن کریم (در یک مقطع)، نیازمند سازمان و نهاد و حتی امکانات خاصی نیست و هر فرد پیرو می‌تواند صرفاً با گفتار خود در این حرکت کلان فرهنگی به عنوان عنصر اثرگذار فرهنگی شناخته شود.

ب) یافته‌ها

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر با تحلیل محتوای قرآن و استقرای تام در آیات وحی، تعبیر «قُل» در آیات وحی حامل پیامی است که روشن می‌سازد بخش وسیعی از آموزش معارف اسلامی و انتقال فرهنگ دینی، اولاً از طریق گفتار قابل انجام است و نیازی به اقدام رفتار ندارد؛ ثانیاً به صورت کنش فردی، قابل اجراست

۳۸۸ ♦ کارکردشناسی فرهنگی واژه «قل» در قرآن کریم

و لزوماً نیازمند اقدام جمعی نیست؛ زیرا از یک سو، رسول خدا(ص) موظف به اعلام آن شده و از سوی دیگر، او به عنوان «اسوه» شناسانده شده(احزاب: ۲۱) و پیروی از وی بر جامعه اسلامی الزامی است. پس وقتی قرآن به وی چنین امری فرموده، این مسیر برای رهروان مکتب او نیز میسور است؛ حال آن موضوع گفتارمحور، یا آموزش و انتقال فرهنگ دینی است یا بیان آسیب‌شناسی فرهنگی قرآن از بینش و منش جامعه هدف. در همین راستا، گاهی این امر، بیان راهکار فرهنگی مربوط به یک آسیب است و گاهی دستور به رایزنی فرهنگی با بزرگان و پیروان دیگر فرهنگها شناخته می‌شود تا بتواند ادیان و ملل مختلف را به هم‌افزایی با جامعه ایمانی تشویق کند یا به پرسشهای آنان پاسخ گوید.



هر سه بخش نمودار، هم ناظر به کنش فعال فرهنگ نسبت به جامعه ایمانی تعریف شده و هم ناظر به سایر جوامع و در قسمت دوم، این امر با هدف توسعه فرهنگ دینی پی گرفته می‌شود. بر این اساس، تمامی موارد امر «قل» در نگاه فرهنگی، ذیل جداول بعدی جانمایی می‌شوند.

۱. آموزش فرهنگ دینی

نخستین بخش از اوامر گفتاری قرآن به رسول خدا(ص) در مواردی صادر شده که محتوای فرهنگ دینی به جامعه هدف منتقل می‌شود. فرهنگ دینی مجموعه باورها و نگرشها، گرایشها، ارزشها و هنجارهایی است که به اشکال مختلف در رفتار فردی و اجتماعی افراد بروز می‌یابد(کافی، ۱۳۹۲: ۱۸) و قرآن در صدد است آن را با فرهنگ معیار منطبق سازد. هرچند ممکن است دستور به این بیان، به مناسبت رویداد خاصی صورت پذیرفته باشد؛ اما قرآن در مقام بیان بخشی از فرهنگ دینی بوده و پیامبر(ص) را مسئول آموزش آن به صورت گفتاری کرده است. برای مثال، کتاب وحی در آموزش باورهای توحیدی ناظر به صفات الهی می‌فرماید: «بگو ستایش برای خداوندی است که نه فرزندی برای خود انتخاب کرده و نه شریکی در حکومت دارد و نه به خاطر ضعف و ذلت سرپرستی برای اوست و او را بسیار بزرگ شمار»(کهف: ۱۱۱). این بیان به روشنی آموزه‌ای از مفاهیم اعتقادی در اصول دین است که طبق این امر گفتاری، قابل آموزش از طریق فرد و به روش زبانی است. یا در بحث فروع دین و در احکام مواجهه با جنس مخالف با امر «قُل

محمد مصطفیٰ اسعدی ❖ ۳۸۹

لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ» (نور: ۳۰) و سپس همین امر در خطاب به بانوان، وجوب مسئله کنترل چشم و رابطه عقیقانه را می آموزد.

اینک با رصد آیات مربوط به مسئله مذکور، به تشریح موارد این گونه از اوامر می پردازیم و نظام فرهنگی مربوط به هر مورد را نیز مشخص خواهیم کرد.

عرصه	موضوع	دستور گفتاری	نظام فرهنگی	ارجاع
فروع	حکم شراب و قمار	تبیین نسبت منفعت و گناه شراب و قمار	منش	بقره ۲۱۹
فروع	مورد انفاق	اعلام انفاق از مازاد نیاز	منش	بقره ۲۱۹
اخلاق	وظایف اجتماعی مربوط به ایتم	اعلام وظیفه اصلاحی نسبت به ایتم	منش	بقره ۲۲۰
فروع	حکم زن حائض	اعلام وظیفه مرد نسبت به زن در این وضعیت	منش	بقره ۲۲۲
معاد	مقایسه لذتهای دنیوی و اخروی	اعلام نعمتهای بهشتی	بینش	آل عمران ۱۵
توحید	اوصاف خداوند در رابطه با انسان	اعلام مالکیت خدا و مشیت وی در واگذاری ملک	بینش	آل عمران ۲۶
توحید	اوصاف خداوند	اعلام علم الهی به ضمایر انسانی و آنچه در آسمان و زمین است	بینش	آل عمران ۲۹
نبوت	اطاعت از پیامبر(ص)	اعلام همسانی محبت الهی با اطاعت از رسول و پیامد عدم اطاعت	منش	آل عمران ۳۱ و ۳۲
توحید	ایمان به توحید و نبوت	اعلام ایمان به خداوند و آنچه به پیامبران نازل شده	بینش	آل عمران ۸۴
فروع	وظایف نسبت به زنان	اعلام احکام مربوط به زنان	منش	نساء ۱۲۷
فروع	مسائل ارث	اعلام فتوای الهی در مورد کلاله (خواهران و برادران متوفی) و سایر مسائل ارث	منش	نساء ۱۷۶
فروع	خوراکیهای حلال	اعلام خوراکیهای حلال به صورت کلی	منش	مائده ۴
فروع	خدشه در حقانیت اکثریت	اعلام عدم تساوی پاک و ناپاک حتی با کثرت ناپاک	منش	مائده ۱۰۰
توحید	اوصاف الهی	پرسش در مورد قدرت نجات گری خداوند و توانایی عذاب گری او نسبت به انسان	بینش	انعام ۶۳-۶۵
نبوت	عدم درخواست اجر بر رسالت	اعلام عدم درخواست اجر بر رسالت	منش	انعام ۹۰
نبوت	دین پیامبر(ص)	اعلام هدایت یافتگی پیامبر(ص) در راه خدا و همراهی او با آیین ابراهیم و مسیر الهی او	بینش و منش	انعام ۱۶۱ تا ۱۶۴
نبوت	جایگاه اجتماعی و بین المللی پیامبر(ص)	اعلام رسالت جهانی خود و نسبت خود با خدا	بینش	اعراف ۱۵۸
معاد	زمان قیامت	اعلام اختصاص علم زمان قیامت به خدا و نسبت پیامبر(ص) با علم غیب	بینش	اعراف ۱۸۷ و ۱۸۸
فروع	حکم انفال	پاسخ به پرسش مسلمانان در مالک انفال	منش	انفال ۱
توحید	نظارت الهی بر اعمال	امر به عمل با لحاظ رویت الهی و پیامبر(ص) و مومنان	بینش و منش	توبه ۱۰۵

۳۹۰ ♦ کارکردشناسی فرهنگی واژه «قل» در قرآن کریم

عرصه	موضوع	دستور گفتاری	نظام فرهنگی	ارجاع
توحید	مقایسه فضل الهی و داشته های انسانی	دستور به اعلام خوشحالی از فضل و رحمت خدا و برتری آن بر آنچه انسان جمع کرده	گرایش	یونس ۵۸
وحی	کارکرد محتوای وحیانی	اعلام عمومی رساندن حق به مردم و وابستگی دوگانه هدایت و ضلالت به خود مردم	بینش	یونس ۱۰۸
نبوت	محتوای دعوت نبوی	اعلام راه نبوت در دعوت به سوی خدا	منش	یوسف ۱۰۸
فروع دین	لزوم نماز و انفاق	امر به بندگان مؤمن به اقامه نماز و انفاق قبل قیامت	منش	ابراهیم ۳۱
نبوت	جایگاه نبوی	امر به اعلام جایگاه خود به عنوان نذیر مبین	بینش	حجر ۸۹
فروع دین	جایگاه والدین	امر به گفتار کریمانه با والدین و دعا برای ایشان	منش	اسراء ۲۳ و ۲۴
اخلاق	آموزش گونه گفتار بندگان	امر به بندگان الهی به لزوم گفتار احسن	منش	اسراء ۵۳
توحید	آموزش گونه گفتار با خدا	امر به درخواست از خدا به برخورداری از مدخل و مخرج صدق و حجت یاری کننده	منش	اسراء ۸۰
توحید	سنت الهی در حق و باطل	اعلام آمدن حق و نابودی باطل	منش	اسراء ۸۱
روح	حقیقت روح	اعلام ارتباط روح به فرمان پروردگار	بینش	اسراء ۸۵
وحی	مانندپذیری قرآن	اعلام ناتوانی جن و انس در مانند آوری با قرآن	منش	اسراء ۸۸
توحید	اوصاف الهی	اعلام حمد خداوند بی فرزند و بی شریک و ...	بینش	اسراء ۱۱۱
توحید	آموزش گفتار توحیدی	لزوم اعلام امیدواری به هدایت خداوند در گفتار	منش	کهف ۲۴
تاریخ	شخصیتهای تاریخی	اختصاص علم زمان حضور اصحاب کهف در غار به خدا	بینش	کهف ۲۶
توحید	آزادی عمل انسان	اعلام حق پروردگار، آزادی عمل انسان در برابر آن و آماده سازی مجازات برای ظالمان	منش	کهف ۲۹
تاریخ	شخصیتهای تاریخی	پاسخ به سؤالی درباره ذی القرنین	منش	کهف ۸۳
توحید	وسعت کلمات الهی	اعلام فراوانی کلمات الهی با یک مثال	بینش	کهف ۱۰۹
نبوت	جایگاه نبوی	همسانی پیامبر در بشریت و تفاوت در دریافت وحی	بینش	کهف ۱۱۰
توحید	آموزش گونه گفتار با خدا	لزوم درخواست افزایش علم از خداوند	منش	طه ۱۱۴
توحید	آموزش گونه گفتار با خدا	لزوم ستایش الهی در نجات از ظالمان و درخواست از خدا در فرود در مکان مبارک (در خطاب به نوح)	منش	مؤمنون ۲۸ و ۲۹
توحید	آموزش گونه گفتار با خدا	امر به مناجات با خدا در مورد عذاب کفار و ...	منش	مؤمنون ۹۳ و ۹۴ و ۹۷ و ۹۸
توحید	آموزش گونه گفتار با خدا	امر به درخواست مغفرت و رحمت از خدا	منش	مؤمنون ۱۱۸
فروع	آموزش مواجهه با نامحرمان	امر به چشم پوشی مردان و زنان مقابل نامحرمان	منش	نور ۳۰ و ۳۱
نبوت	آگاهی از اجر رسالت	لزوم اعلام اجر رسالت در همراهی با پیامبر در راه خدا	منش	فرقان ۵۷
توحید	وسيله توجه خدا به انسان	اعلام ارج یابی انسان نزد خدا به وسيله دعا	منش	فرقان ۷۷
توحید و نبوت	ستایش الهی و سلام بر انبیاء	بیان ستایش خداوند و سلام بر بندگان برگزیده	منش	نمل ۵۹
توحید و نبوت	جایگاه نبوی و ستایش الهی	بیان جایگاه اندازی پیامبر(ص) و ستایش الهی	منش	نمل ۹۲ و ۹۳
توحید	نسبت جهان هستی و	امر به پرسش از وضعیت روز و شب و نسبت آن با اراده	بینش	قصص ۷۱ و ۷۲

عرصه	موضوع	دستور گفتاری	نظام فرهنگی	ارجاع
	خالقیت	خدا		
توحید	علم الهی به وضعیت انسان	اعلام آگاهی پروردگار به هدایت و ضلالت انسان	بینش	قصص ۸۵
توحید	اراده الهی در رزق انسان	اعلام وسعت و تنگی رزق به دست خداوند	بینش	سبأ ۳۹
فروع	مقایسه دانا و نادان	پرشش انکاری در مورد تساوی دانا و نادان	بینش	زمر ۹
توحید	ضرورت تقوای الهی	لزوم امر به بندگان در رعایت تقوای الهی	منش	زمر ۱۰
نبوت	وظایف پیامبر(ص)	اعلام وظایف نبوی در بندگی خدا و نیز معرفی زیانکاران در روز قیامت	منش	زمر ۱۱-۱۵
نبوت	وظایف پیامبر(ص)	اعلام وظایف نبوی در ایمان به کتاب خدا و ماموریت اجرای عدالت در جامعه	بینش و منش	شوری ۱۵
نبوت	وظایف پیامبر(ص)	اعلام اجر رسالت در لزوم مودت نسبت اهل بیت	گرایش	شوری ۲۳
نبوت	وظایف پیامبر(ص)	ضرورت بیان جریان ایمان جمعی از اجنه	منش	جن ۱
نبوت	وظایف پیامبر(ص)	عدم شرک به خدا، عدم مالکیت نسبت به انسانها و مسئولیت صرف در ابلاغ و عدم آگاهی از وعده الهی	بینش	جن ۲۰-۲۵
توحید	معرفی خداوند	بیان احدیت، صمدیت و عدم فرزندی و فرزندداری و عدم همانندی چیزی با خداوند	بینش	توحید ۱
توحید	استعاذه به خداوند	اعلام پناه‌گیری به پروردگار سپیده صبح	بینش	فلق ۱
توحید	استعاذه به خداوند	اعلام پناه‌گیری به پروردگار مردم	بینش	ناس ۱

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، آموزش فرهنگ دینی از این طریق، در تمامی عرصه‌های اصول و فروع دین، اخلاق و حتی بیان تاریخ قابل مشاهده است. بعد انفرادی و گفتاری این کنش در عرصه آموزش فرهنگ دینی، همسان با کارکرد تدریس و تعلیم معارف اسلامی به وسیله مدرّس و معلّم در نظام آموزشی رایج است و آشکار می‌سازد که همه جوانب فرهنگ اسلامی قابل انتقال به جامعه هدف (اعم از دانشجو و غیره) بدین شیوه است. لذا قرآن از طریق امر «قل»، بر اهمیت این گونه از آموزش توجه می‌دهد.

۲. آسیب‌شناسی فرهنگی و راهکار گفتاری

حجیم‌ترین کارکرد امر «قل» در قرآن کریم ناظر به آسیبهای فرهنگی جوامع و اقوام است که قرآن کریم با رصد جامعه بشری معاصر و تاریخی، گزارش کرده و به بازنمایی آن و ارائه راهکار برای آن پرداخته است. هرچند قرآن برای آسیبهای فرهنگی، راهکارهای متنوعی در تمام عرصه‌های اجتماعی دارد که منحصر در این مسئله نیست، اما کلیدواژه بحث، طیف وسیعی از آنها را شامل می‌شود. برای نمونه، قرآن پس از نقل مدعای ضد ارزشی یهود و نصارا در فرزندی و محبوبیت نزد خداوند، این امر گفتاری را مطرح می‌سازد: «بگو پس چرا شما را در برابر گناهانتان مجازات می‌کند؟ بلکه شما هم بشری هستید از مخلوقات که آفریده» (مانده: ۱۸). در واقع؛ این بیان، امتیازات موهوم و خرافه‌های خودگرایانه آنان را در برتری طلبی بی‌مبنا بر دیگران مردود می‌شمارد. یا در برابر برجسب‌گذاری برخی منافقان به شخصیت رسول خدا(ص) که

۳۹۲ ♦ کارکردشناسی فرهنگی واژه «قل» در قرآن کریم

ایشان را «گوش» و انسانی خوش باور می خوانند، می فرماید: «بگو خوش باور بودن او به نفع شماست. او به خدا ایمان دارد و مؤمنان را تصدیق می کند و رحمت است برای کسانی از شما که ایمان آورده اند» (توبه: ۶۱). در واقع؛ قرآن با کاربست همان عنوان ضدارزشی در گفتار منافقان و با تکمله ای ارزشی، هم آسیب بر خاسته از کلام منافقان را مرتفع می سازد و هم جایگاه رسول خدا را بازنمایی می کند. در ادامه، بررسی مشروح موارد متعدد این گونه از امر گفتاری، در جدول ذیل از نظر خواهد گذشت.

کنشگر	آسیب یا مسئله فرهنگی	دستور گفتاری	نظام فرهنگی	ارجاع
کفار	گواه طلبی بر نبوت پیامبر(ص)(ص)	اعلام گواهی خداوند بر نبوت	بیش	انعام ۱۹
کفار	گواهی وجود معبود غیر خدا	رد این گواهی	بیش	انعام ۱۹
بت پرستان	پرستش و ارزش انگاری بتها	فراخوان به یاری طلبی از بتها علیه پیامبر(ص)	بیش	اعراف ۱۹۵
منافقان	استهزا با اعلام انگیزه شوخی	اعلام آشکارسازی درون آنها توسط خدا به همراه پرسش مواخذه ای از استهزاء آیات	منش	توبه ۶۴
مردم	مکر در آیات خدا هنگام دریافت رحمت	اعلام سرعت بیشتر مکر الهی و ضبط شدن اعمال آنان	منش	یونس ۲۱
کفار	عدم ایمان	نظر به آسمان و زمین و بی ثمری در ایمان آنان	بیش	یونس ۱۰۱
مشرکان	اتخاذ اولیای غیر خدا	اعلام جایگاه خدا به عنوان پروردگار زمین و آسمان و اعلام بی نفع و ضرر بودن اولیاء درباره خود و اعلام عدم تساوی بینا و نابینا و تاریکی و نور و اعلام خالقیت خدا نسبت به تمام اشیاء	بیش و گرایش	رعد ۱۶
کفار	پرسش درباره بازآفرینی پس از پوسیدگی و موجودیت بازآفرین	اعلام قدرت مطلق بازآفرینی خداوند	بیش	اسراء ۴۹- ۵۱
بت پرستان	عبادت بتها	امر به درخواست از بتها و رویت ناتوانی آنها در تغییر	گرایش	اسراء ۵۶
مشرکان	خرده گیری به اسامی متعدد خدا	اعلام یکسانی تمام اسامی خدا	بیش	اسراء ۱۱۰
مشرکان	اقرار به نزول باران توسط خدا	اعلام اختصاص ستایش به خداوند	بیش	عنکبوت ۶۳
مشرکان	اقرار به خالقیت خداوند	اعلام اختصاص ستایش به خداوند	بیش	لقمان ۲۵
مشرکان	پرستش بت	امر به خواندن بتها و درک عدم مالکیت آنها در عالم	بیش	سبأ ۲۲
مشرکان	پرستش بت	اعلام روزی دهی خداوند	بیش	سبأ ۲۴
مشرکان	پرستش بت	اعلام مسئولیت اعمال هر کس با خودش	منش	سبأ ۲۵
مشرکان	پرستش بت	اعلام داوری خداوند میان مشرکان و موحدان	بیش	سبأ ۲۶
مشرکان	پرستش بت	درخواست نمایش معبودان غیر خدا و رد الوهیت آنها	بیش	سبأ ۲۷
مشرکان	تردیدافکنی درباره زمان قیامت	اعلام دقیق و مشخص بودن زمان آن	بیش	سبأ ۲۹ و ۳۰
ناباوران به آخرت	تفر از یاد خدا و شادی از یاد معبودان	اعلام آفریدگاری خداوند و آگاهی از نمان و آشکار و داوری او در میان بندگان	گرایش	زمر ۴۵ و ۴۶

کنشگر	آسیب یا مسئله فرهنگی	دستور گفتاری	نظام فرهنگی	ارجاع
نابوران به آخرت	درخواست زنده کردن پدران به هنگام مشاهده آیات الهی	اعلام زنده کردن و میراندن انسانها توسط خداوند	بیش	جائیه ۲۵ و ۲۶
یهودیان	ادعای عذاب جزئی در قبال خود	پرسش از برخورداری عهد الهی یا گفتار بدون علم	بیش	بقره ۸۰
یهودیان	اعلام کفر به قرآن و ایمان به تورات	مواخذه در مورد تضاد ایمان به تورات با قتل انبیاء	بیش	بقره ۹۱
یهودیان	بدرفتاری دینی	اعلام تعارض ایمان با رفتار آنها	منش	بقره ۹۳
یهودیان	اندیشه جایگاه بالا نزد خدا در قیامت	درخواست از آنها برای طلب مرگ خود از خدا	بیش	بقره ۹۴
یهودیان	دشمنی با جبرئیل	بیان مقام جبرئیل	گرایش	بقره ۹۷
اهل کتاب	اعلام انحصار بهشت به همکیشان	درخواست دلیل بر این مدعا	بیش	بقره ۱۱۱
اهل کتاب	رضایت اهل کتاب در پیروی از آنان	اعلام انحصار راه هدایت به راه خدا	بیش	بقره ۱۲۰
اهل کتاب	انحصار هدایت در یهود و مسیحیت	اعلام لزوم پیروی از آیین ابراهیمی	بیش	بقره ۱۳۵
اهل کتاب	مواجهه درباره خدا با مسلمانان	اعلام تساوی پروردگاری خدا بر همه	منش	بقره ۱۳۹
اهل کتاب	اختلاف در یهودیت یا مسیحیت (ابراهیم ع)	اعلام آگاهی خداوند نسبت به این امور	بیش	بقره ۱۴۰
سفیهان (یهودیان)	ایراد به تغییر قبله مسلمانان	اعلام تعلق مشرق و مغرب به خداوند	منش	بقره ۱۴۲
کفار	جبهه گیری در برابر مسلمانان	اعلام شکست آتی آنان و دوزخی شدن ایشان	منش	آل عمران ۱۲
اهل کتاب	مواجهه با پیامبر (ص)	اعلام تسلیم در برابر خداوند به همراه پیروان	منش	آل عمران ۲۰
اهل کتاب	رویگردانی از اسلام	دعوت به هم افزایی در مشترکات دینی	منش	آل عمران ۶۴
یهودیان	توصیه به مشرکان به عدم ایمان	اعلام معیار بودن هدایت الهی در هدایت	بیش	آل عمران ۷۳
یهودیان	تحریم برخی غذاهای حلال	درخواست دلیل از تورات	منش	آل عمران ۹۳
اهل کتاب	کفر به آیات الهی	پرسش توییحی و اعلام اطلاع خداوند از آن	بیش	آل عمران ۹۸
اهل کتاب	بازداری از راه خدا نسبت به مومنان	پرسش نکوهش گرانه و اعلام اطلاع خداوند از آن	منش	آل عمران ۹۹
کفار	عدم علاقه و خشم نسبت به مسلمانان	اعلام مرگ نسبت به آنان و اعلام اطلاع خداوند از گرایشهای باطنی آنان	گرایش	آل عمران ۱۱۹
مسلمانان	ظن جاهلی به خداوند و تردید در پیروزی جبهه اسلام	اعلام تعلق تمام امور به خداوند	بیش و منش	آل عمران ۱۵۴
مسلمانان	بیان تناقض میان حقانیت و کشته شدن در جهاد با دشمن	اعلام قطعیت مرگ در قبال رزمندگان و غیررزمندگان	منش	آل عمران ۱۵۴
منافقان	اعلام عدم پیروی مسلمانان از ایشان به عنوان علت آسیب دیدن	اعلام توان سنجی دفع مرگ از خود	منش	آل عمران ۱۶۸
یهودیان	درخواست معجزه مشخص برای ایمان آوردن	اعلام تناقض رفتار یهودیان در مورد پیامبر (ص) آن پیشین در عدم ایمان به آنان	منش	آل عمران ۱۸۳
منافقان	رفتارهای منافقانه	موعظه و گفتار بلیغ به همراه اعراض از آنها	منش	نساء ۶۱
مسلمانان	اعتراض و درخواست تاخیر حکم جهاد	اعلام کاستی بهره دنیا و برتری سرای دیگر	منش	نساء ۷۷

۳۹۴ ❖ کارکردشناسی فرهنگی واژه «قل» در قرآن کریم

کوشگر	آسیب یا مسئله فرهنگی	دستور گفتاری	نظام فرهنگی	ارجاع
مسلمانان	انتساب پیروزی به خود و انتساب شکست به پیامبر(ص)	انتساب تمام امور به خداوند	منش	نساء ۷۸
مسیحیان	ادعای خداوندی عیسی بن مریم	قدرت خداوند در اهلاک مسیح و مادرش و اهل زمین	بیش	مائده ۱۷
یهودیان و مسیحیان	ادعای فرزندی و محبیت نزد خدا	پرسش نقضی در علت عذاب به خاطر گناهان	بیش	مائده ۱۸
اهل کتاب	خرده گرفتن بر ایمان مسلمانان	اعلام علت این رفتار که فسق آنان است	منش	مائده ۵۹
مسیحیان	پرستش عیسی	پرسش از برخورداری نفع یا ضرر این معبود و درخواست عدم غلو در دین خود	بیش و منش	مائده ۷۶ و ۷۷
مشرکان	اعلام کمک مالی به پیامبر(شأن نزول)	اعلام انکای کامل به خداوند و هراس از عصبانیت خداوند	منش	انعام ۱۴ و ۱۵
مشرکان	ایراد به پیامبر در مخالفت اهل کتاب با او	اعلام انکار بر گواهی الهی	منش	انعام ۱۹
مشرکان	باور و گواهی به معبودان غیر خدا	رد این باور و شهادت بر وحدانیت خدا	بیش و منش	انعام ۱۹
مشرکان	درخواست معجزه مشابه انبیاء دیگر	اعلام قدرت خداوند بر آن امور	منش	انعام ۳۷
مشرکان	درخواست معجزات خاص	اعلام عدم تسلط بر خزائن الهی و عدم علم غیب و فرشته نبودن پیامبر(ص)	منش	انعام ۵۰
مشرکان	دعوت پیامبر(ص) به پرستش معبودان مشرکان	اعلام ممنوع بودن این کار و گمراهی همراه با آن و اعلام دلیل از ناحیه خدا داشتن	منش	انعام ۵۶ و ۵۷
مشرکان	درخواست شتاب در عذاب آنان	اعلام خارج بودن این امر از اراده پیامبر(ص)(ص)	منش	انعام ۵۷ و ۵۸
قوم پیامبر(ص)	تکذیب آیات الهی	اعلام عدم و کالت رسول خدا نسبت به ایشان	منش	انعام ۶۶
مشرکان	دعوت مسلمانان به شرک	اعلام عدم پرستش شیئی بی نفع و بی ضرر	منش	انعام ۷۱
یهودیان	ادعای عدم نزول چیزی بر کسی	پرسش از نازل کننده کتاب بر موسی	منش	انعام ۹۱
مشرکان	سوگند شدیدی بر ایمان با وجود معجزه	اعلام امکان معجزه به اراده خدا اما عدم ایمان آنان	منش	انعام ۱۰۹
مشرکان	دشمنی با پیامبر(ص) (به مضمون)	اعلام انجام هر چه می توانند و آشکار شدن حق در آینده	منش	انعام ۱۳۵
مشرکان	تحریم برخی حیوانات حلال	پرسش انکاری از عدم تحریم الهی و اعلام محرمات واقعی	منش	انعام ۱۴۵- ۱۴۳
مشرکان	ارجاع شرک خود به مشیت الهی	درخواست ارائه علم بر آن مدعا	منش	انعام ۱۴۸
مشرکان	انتظار آمدن ملائکه، خدا، آیات خدا	اعلام وضعیت در شرایط رسیدن آیات الهی	بیش	انعام ۱۵۸
مشرکان	خواندن غیر خدا به عنوان پروردگار	اعلام جایگاه خداوند به عنوان پروردگار تمام اشیاء	بیش و منش	انعام ۱۶۴
مشرکان	استناد منش ناهنجار به امر الهی	عدم امر خداوند به فاحشه و پرسش انکاری از انتساب مطلب غیر علمی به خدا و اعلام امر خدا به قسط و ...	منش	اعراف ۲۸ و ۲۹
مشرکان	تحریم برخی خوراکی ها و زینتها	موضع گیری و اعلام تحریم های واقعی	منش	اعراف ۳۳-

کنشگر	آسیب یا مسئله فرهنگی	دستور گفتاری	نظام فرهنگی	ارجاع
				۳۲
مشرکان	ایراد به پیامبر در عدم اطلاع از منافع خود	عدم مالکیت منافع و ضررها مگر به خواست خداوند	منش	اعراف ۱۸۸
مشرکان	خرده گیری به جریان نزول وحی	اعلام ارتباط مسئله به وحی و اراده خداوند	منش	اعراف ۲۰۳
کفار	حرکت در مسیر کفر	اعلام مزیت تغییر مسیر و مشکلات عدم تغییر مسیر	منش	انفال ۳۸
کفار	جنگ با مسلمانان و اسارت آنان	گفتگو با اسیران درباره ایمان	منش	انفال ۷۰
مسلمانان	ترجیح پیوندهای خانوادگی بر دینی	هشدار نسبت به این موضوع	گرایش	توبه ۲۴
منافقان	خرده گیری بر مومنان به هنگام مصیبت در جنگ	انتساب تمام امور به خدا و توکل بر خدا و داشتن یکی از دو نیکی (پیروزی یا شهادت)	منش	توبه ۵۱ و ۵۲
منافقان / فاسقان	انفاق با انگیزه ناصحیح	اعلام عدم قبولی انفاق آنان به علت فسق ایشان	منش	توبه ۵۳
منافقان	لقب سازی برای پیامبر (ص) (اذن)	تصحیح گفتار آنان و تهدید ایشان به عذاب	منش	توبه ۶۱
متخلفان از جهاد	شادی از تخلف و نهی مؤمنان از جهاد در هوای گرم	تهدید نسبت به عذاب دوزخ	گرایش و منش	توبه ۸۱
منافقان	عذرخواهی از عدم همراهی در جهاد	اعلام عدم پذیرش عذرخواهی به علت آگاهی از اخبار ایشان به منبع الهی	منش	توبه ۹۴
کفار	درخواست تعویض یا تغییر قرآن	اعلام تبعیت از وحی و ترس از عذاب الهی و وابستگی آن به مشیت الهی	منش	یونس ۱۵ و ۱۶
مشرکان	پرستش و شفیع انگاری بتها	پرستش انکاری از چیزی که خدا سراغ ندارد	بیش	یونس ۱۸
کفار	عدم باور به توحید	اقرار گیری از رازق و پدید آورنده انسان	بیش	یونس ۳۱
کفار	شرک و رویگردانی از حق	اعلام عدم خالقیت شرکاء نسبت به خداوند	بیش	یونس ۳۴
مشرکان	شرک و تخیل هدایتگری بتها	اعلام هدایتگری خدا	بیش	یونس ۳۵
مشرکان	ادعای نسبت دروغ قرآن به خدا	تحدی و درخواست مانند آوری	منش	یونس ۳۸
کفار	پرستش انکاری از زمان قیامت	وابستگی همه چیز به مشیت خدا و اعلام اجل داری تمام امته و اعلام ناتوانی آنان به هنگام عذاب ناگهانی	منش	یونس ۴۸ و ۴۹ و ۵۰
کفار	استبعاد در حقانیت عذاب الهی	تأیید موضوع و اعلام عدم توان آنان بر ناتوان- سازی خدا	منش	یونس ۵۳
کفار	تحریم بی دلیل ارزاق الهی	پرستش از منشأ این حکم	منش	یونس ۵۹
مشرکان	افترا بر خدا در فرزندداری او	اعلام عدم رستگاری آنان که بر خدا افترا می بندند	منش	یونس ۶۹
مشرکان	عدم ایمان	توییح از انتظار آنان در وقوع سرنوشتی مانند پیشینیان	منش	یونس ۱۰۲
عموم مردم	شک در باور پیامبر (ص) یا امکان نرمش در برابر عقاید کفار	اعلام عدم پرستش بتها و پرستش الله	بیش	یونس ۱۰۴
کفار	اعلام افترا رسول خدا بر خدا با قرآن	تحدی و درخواست مانند آوری به قرآن با ده سوره	منش	هود ۱۳
کفار	اعلام افترا رسول خدا بر خدا	اعلام شخصی بودن گناه این رفتار فرضی و	منش	هود ۳۵

۳۹۶ ❖ کارکردشناسی فرهنگی واژه «قل» در قرآن کریم

کوشگر	آسیب یا مسئله فرهنگی	دستور گفتاری	نظام فرهنگی	ارجاع
		اعلام برانت از گناهان آنان		
کفار	عدم ایمان	اعلام انجام هرچه در توان دارند و اعلام انجام آنچه ما در توان داریم و انتظار پیروزی	منش	هود ۱۲۱ و ۱۲۲
مشرکان	اتخاذ ولی از غیر خدا	اعلام پروردگاری خداوند نسبت به آسمان و زمین و اعلام عدم تساوی بینا و نابینا	منش	رعد ۱۶
کفار	ایرادگیری به عدم نزول معجزه	اعلام ارتباط گمراهی به اراده الهی و هدایت به بازگشت به سوی خدا	منش	رعد ۲۷
کفار	کفر به خداوند رحمان	اعلام پروردگاری او و عدم وجود خدایی جز او و بازگشت همگان به سوی او	بیش	رعد ۳۰
مشرکان	شرک به خدا	پرستش از امکان یکسانی موجود قائم به تمام نفوس با موجودی که این امکان را ندارد	بیش	رعد ۳۳
اهل کتاب	انکار قرآن	اعلام وظیفه خود در پرستش خدا و عدم شرک به او	منش	رعد ۳۶
کفار	انکار رسالت پیامبر(ص)	اعلام کفایت شهادت خداوند و اهل علم کتاب	منش	رعد ۴۳
مشرکان	قراردادن همتا برای خدا	اعلام بهره‌مندی تا زمان رسیدن به دوزخ	بیش	ابراهیم ۳۰
مشرکان	تهمت افترا به پیامبر(ص) به هنگام نزول وحی	اعلام نزول آیات توسط روح القدس به هدف تثبیت مومنان و هدایت و بشارت مسلمانان	منش	نحل ۱۰۱ و ۱۰۲
مشرکان	اعتقاد به وجود خدایان	بگو اگر چنین بود سعی می‌کردند راهی به عرش بیابند	بیش	اسراء ۴۲
انسان	اعراض به هنگام نعمت و یأس به هنگام رسیدن شر	اعلام رفتار هرکس طبق خلق و خو و آگاهی خداوند	منش	اسراء ۸۳ و ۸۴
کفار	درخواست معجزات اختصاصی	اعلام جایگاه رسول خدا(ص) در بشر رسول بودن	منش	اسراء ۹۰-۹۳
کفار	ایراد به بعثت انسان به عنوان پیامبر(ص) از جانب خدا	اعلام حتمیت بعثت حتی برای ملانکه‌ای که فرضاً در زمین باشند و اعلام کفایت به شهادت خداوند	منش	اسراء ۹۴ و ۹۵ و ۹۶
کفار	امساک به خاطر تنگ نظری	پیش بینی رفتار تنگ نظران با داشتن خزائن رحمت	منش	اسراء ۱۰۰
کفار	عدم ایمان به وحی	عدم تفاوت ایمان و عدم ایمان با ایمان ایمان آورندگان	بیش	اسراء ۱۰۷
مردم	اختلاف در تعداد اصحاب کهف	اعلام اطلاع خداوند از آن	منش	کهف ۲۲
اهل کتاب	پندار عمل مثبت با عمل منفی	اعلام گروهی به عنوان زیانکارترین مردم	منش	کهف ۱۰۳
گمراهان	گمراهی	اعلام مهلت دهی تا زمانی که وعده الهی را ببینند	بیش و منش	مریم ۷۵
کفار	عدم همراهی در راه حق	اعلام انتظار کشتی تا روشن شدن حقایق	بیش و منش	طه ۱۳۵
مشرکان	اتخاذ الهه غیر خدا	درخواست برهان و اعلام هماهنگی سخن پیامبر(ص) با انبیای پیشین	بیش و منش	انبیاء ۲۴
استهزاگران	استهزای رسول خدا	پرستش از وجود عامل نگهدارنده از عذاب و	منش	انبیاء ۴۲

کنشگر	آسیب یا مسئله فرهنگی	دستور گفتاری	نظام فرهنگی	ارجاع
		انذار با وحی		
کفار	نشیندن انذار پیامبر(ص)	اعلام رفتار نبوی در انذار به وحی	منش	انبیاء ۴۵
کفار	رویگردانی پس از رسیدن وحی	اعلام وحی الهی نسبت به توحید الهی و خطر یکسان نسبت به همه و عدم اطلاع از زمان وعده الهی	منش	انبیاء ۱۰۸ و ۱۰۹
کفار	عجله در عذاب در مقابل رسول خدا	اعلام جایگاه هشدارگری پیامبر(ص) و سرنوشت مشخص هر دو گروه همسو و ناهمسو	منش	حج ۴۷-۵۱
مشرکان	مجادله با پیامبر(ص)	اعلام آگاهی خداوند از اعمال	منش	حج ۶۸
کفار	انکار و مقابله با آیات الهی	اعلام خیر موضوع بدتر که عذاب الهی است	منش	حج ۷۲
کفار	پرسش انکاری از برانگیخته شدن در قیامت و اسطوره دانی آن	پرسش از مالک زمین و موجودات زمین و اقرارگیری نسبت به خداوند و اقرارگیری نسبت به پروردگار آسمان و...	منش	مومنون ۸۳-۸۹
منافقان	سوگند به همراهی در جهاد	امر به عدم سوگند و لزوم اطاعت	منش	نور ۵۳ و ۵۴
کفار	دروغ خوانی و افسانه دانی قرآن	اعلام نزول قرآن توسط عالم به اسرار آسمانها و زمین	منش و بیش	فرقان ۴-۶
کفار	تکذیب قیامت	مقایسه وضعیت بهشت و دوزخ و پرسش در این باره	منش و بیش	فرقان ۱۱-۱۵
مشرکان	باور به وجود معبود غیر خدا	درخواست برهان و اعلام انحصار علم غیب در خدا	بیش	نمل ۶۴ و ۶۵
کفار	اسطوره انگاری معاد	توضیح به سیر در زمین و بررسی سرانجام گنهکاران	بیش	نمل ۶۹
مشرکان	پرسش انکاری از زمان عذاب	اعلام احتمال نزدیکی آن	منش	نمل ۷۱ و ۷۲
یهودیان	ایراد به عدم مشابهت قرآن با تورات	درخواست کتابی هدایت بخش تر از آن دو کتاب	منش	قصص ۴۹-
کفار	تکذیب دین و پیامبر(ص)	امر به گردش در زمین و آگاهی از آفرینش الهی	بیش	عنکبوت ۲۰
کفار	پرسش از عدم نزول معجزه الهی	اعلام ارتباط معجزه با خداوند و جایگاه انذار پیامبر(ص) و اکتفا به قرآن و اکتفا به شهادت خداوند	منش	عنکبوت ۵۰-۵۲
مشرکان	شرک به خداوند	امر به سیر در زمین و بررسی فرجام گذشتگان	بیش	روم ۴۲
کفار	پرسش از امکان خلقت جدید پس از محو در زمین	اعلام قبض روح به دست ملک الموت و بازگشت به سوی خدا	بیش و منش	سجده ۱۱
کفار	تردید در روز پیروزی مسلمانان	اعلام عدم انتفاع ایمان کفار در روز پیروزی	منش	سجده ۲۸ و ۲۹
منافقان و بیمارلان	دروغ انگاری وعده خدا و رسول و پیشنهاد بازگشت از جهاد	اعلام عدم انتفاع فرار از مرگ و عدم وجود نگهدارنده در مقابل قدرت خدا	منش	احزاب ۱۲-۱۷
ازواج نبی	درخواستهای مادی از رسول خدا	تخیر میان ماندن با رسول خدا و جدا شدن از ایشان	منش	احزاب ۲۸

۳۹۸ ♦ کارکردشناسی فرهنگی واژه «قل» در قرآن کریم

کوشگر	آسیب یا مسئله فرهنگی	دستور گفتاری	نظام فرهنگی	ارجاع
آزاردهندگان	مزاحمت برای زنان مسلمان	امر به حجاب	منش	احزاب ۵۹
ناس(منافقان)	پرسش از زمان قیامت	اعلام اختصاص زمان آن به علم الهی و نزدیکی آن	منش	احزاب ۶۳
کفار	انکار قیامت	اعلام قطعیت آن	منش	سبا ۳
مشرکان	شرک به خدا	پرسش از رازق و اعلام پاسخگویی هر کس به اعمال خود و داوری خدا میان بندگان و درخواست مشاهده عناصر ایجاد شرک به خدا	بینش و منش	سبا ۲۴- ۲۷
کفار	پرسش انکاری از زمان قیامت	اعلام قطعیت و دقت زمان قیامت	منش	سبا ۲۹ و ۳۰
مترفین	کفر به پیامبر(ص) و اعلام داشتن اموال و فرزندان زیاد و عدم عذاب خود	اعلام بستگی افزایش و کاهش رزق با خداوند و عدم نزدیک سازی اموال و اولاد به خدا	بینش و منش	سبا ۳۴- ۳۷
کفار	مجنون انگاری پیامبر(ص)(ص)	موعظه به قیام برای خدا و سپس تفکر و اعلام بازگشت نفع اجر رسالت به خود مردم و اعلام افکندن حق توسط خدا و اعلام آمدن حق و ناتوانی باطل و اعلام ضرر شخصی گمراهی فرضی رسول خدا و هدایت توسط خدا	بینش و منش	سبا ۴۶- ۵۰
مشرکان	شرک به خداوند	درخواست نشان دادن مخلوقات ساخته شده توسط معبودان یا داشتن کتابی آسمانی و دلیل بر شرک	بینش و منش	فاطر ۴۰
معداناباوران	پرسش انکاری از عامل زنده کننده استخوانهای پوسیده	پاسخ به زنده کنندگی عامل نخستین در خلقت	بینش و منش	یس ۷۸ و ۷۹
کفار	تمسخر، عدم تذکر و استهزا به هنگام معجزه و سحرخوانی آن و انکار معاد	تصدیق معاد نسبت به خود و پدران	بینش و منش	صافات ۱۲- ۱۸
معداناباوران	اعراض از قیامت	اعلام این که قیامت خبری بزرگ است	بینش	ص ۶۷
کفار	بهبانه جویی در انکار رسالت	اعلام عدم درخواست اجر و عدم تکلف در گفتار	منش	ص ۸۶
انسان	همتا قرار دادن برای خدا به هنگام نعمت داری به هدف انحراف مردم	اعلام بهره‌گیری محدود دنیوی و سرنوشت دوزخی	منش	زمر ۸
کفار	عبادت غیر خدا	تجویز پرستش غیر با اعلام موارد خسارت نفس و اهل	بینش و منش	زمر ۱۵
مشرکان	پرستش غیر خدا	پرسش از امکان دفع ضرر یا ممانعت از رحمت توسط معبودان و تجویز انجام رفتار خود تا روز روشن شدن	بینش و منش	زمر ۳۸ و ۳۹
مشرکان	شفیع انگاری غیر خدا	پرسش از امکان مالکیت چیزی یا تعقل توسط آنان و انحصار تمام شفاعت در خداوند	بینش	زمر ۴۳ و ۴۴
بندگان اسرافگر بر نفس	اسراف و گناه و ظلم بر خود	نهی از ناامیدی از رحمت خدا	منش	زمر ۵۳
جاهلان	امر به پیامبر(ص) به عبادت غیر	پرسش توییخی و اعلام پیامد این کار در حیط	منش	زمر ۶۴

کنشگر	آسیب یا مسئله فرهنگی	دستور گفتاری	نظام فرهنگی	ارجاع
	خدا	عمل		
مشرکان	درخواست از غیر خدا	اعلام نهی شدن خود از این کار با وجود بیانات الهی	منش	غافر ۶۶
مشرکان	اعراض از قرآن با گفتارهای مختلف	اعلام جایگاه خود در مشابهت انسانی و تفاوت وحیانی	بینش و منش	فصلت ۴-۶
کفار	کفر و همتا قراردعی بر خدا	پرسش توییخی از کفر به خالق زمین در دو روز	بینش و منش	فصلت ۹
کفار	ایراد به قرآن در صورتی که به هر زبانی که نازل می‌شد	اعلام جایگاه قرآن در هدایت و شفاء برای مومنان و ناینابایی غیرمومنان نسبت به آن	منش	فصلت ۴۴
کفار	کفر به قرآن	پرسش از گمراهی کسی که با قرآن دشمنی ورزد	بینش و منش	فصلت ۵۲
کفار	فرزندانگاری برای خدا	اعلام پرستش آن فرزند فرضی در صورت وجود او	بینش	زخرف ۸۱
مشرکان	انحراف از عبادت خدا با وجود اقرار به خلقت الهی	اعلام سلام پس از رویگردانی و اعلام آگاهی در آینده	بینش و منش	زخرف ۸۸ و ۸۹
کفار	بدرفتاری در مقابل مومنان	دستور به مومنان به عفو معاذن باوران	منش	جاثیه ۱۴
مشرکان	پرستش غیر خدا	لزوم پرسش در نقش معبوده مشرکان در جهان	بینش	احقاف ۴
کفار	تهمت افترای پیامبر(ص) به خدا درباره قرآن	اعلام عدم توانایی آنان بر دفاع از پیامبر(ص) در مقابل خدا و آگاهی خدا از رفتار آنان و اعلام عدم جدید بودن نبوت او و تبعیت او از وحی و جایگاه نذیر بودن او. سپس پرسش از وضعیت کفر در حالت واقعی بودن این کتاب	منش	احقاف ۱۰-۸
اعراب بادیه	عذر تراشی برای عدم حضور در سفر حدیبیه و درخواست استغفار	اعلام عدم توانایی انسان در برابر قدرت خدا هنگام اراده وی به ضرر یا منفعت	منش	فتح ۱۱
تارکان جهاد	اجازه خواهی برای همراهی در غنیمت	نهی از همراهی و اعلام دعوت دوباره به جهاد	منش	فتح ۱۵ و ۱۶
اعراب	اعلام ایمان	انکار ایمان آنان و تصحیح گفتار در بیان اسلام آوری و عدم ورود ایمان در قلب و آگاهی خدا از درون قلب	منش	حجرات ۱۴ و ۱۶
اعراب	منت گذاری بر اسلام آوردن	نهی از منت گذاری اعلام منت الهی در هدایت بر ایمان	منش	حجرات ۱۷
کفار	شاعرانگاری پیامبر و انتظار مرگ او	اعلام انتظار در مقابل انتظار آنان	منش	طور ۳۰ و ۳۱
کفار	انکار حشر قیامت پس از خاک شدن	اعلام قطعیت قیامت درباره تمام افراد	منش	واقعہ ۴۷-۵۰
یهودیان	گمان انحصار دوستی خدا در خود	امر به درخواست مرگ در صورت صداقت و اعلام ملاقات مرگی که از آن فرار می‌کنید	بینش	جمعه ۶ و ۸
مسلمانان	پیگیری تجارت و لهو وقت نماز جمعه	بهرتر بودن آن چه نزد خدا است نسبت به لهو و تجارت	منش و گرایش	جمعه ۱۱
کفار	گمان به عدم برانگیختگی در	اعلام قطعیت قیامت و آگاه سازی از اعمال	بینش	تغابن ۷

۴۰۰ ♦ کارکردشناسی فرهنگی واژه «قل» در قرآن کریم

کنشگر	آسیب یا مسئله فرهنگی	دستور گفتاری	نظام فرهنگی	ارجاع
	قیامت	خود		
کفار	پرسش تردیدآمیز در مورد زمان قیامت	انحصار علم قیامت به خدا و جایگاه هشدار پیامبر	بینش	ملک ۲۵ و ۲۶
کفار	انتظار مرگ پیامبر (ص) و مومنان	عدم نجات کافران از عذاب چه در صورت مرگ یا حیات پیامبر (ص) (ص) و مومنان و اعلام ایمان و توکل به خدا و اعلام ناتوانی افراد در صورت عدم وجود آب	گرایش	ملک ۲۸ و ۲۹ و ۳۰
کفار	عدم اسلام گروهی کفار	اعلام عدم عبادت معبودان ایشان و عدم عبادت خدا توسط ایشان و اختصاص دین هر کس به خود	بینش و منش	سوره کافرون

گفتنی است موارد ردیف نخست که به عنوان کنشگر معرفی شده‌اند، در بسیاری موارد در متن آیه، مورد اشاره یا تصریح قرار گرفته‌اند و در صورتی که در متن آیه تصریح نشده باشد، از منابع تفسیری و عموماً از مجمع البیان طبرسی (۱۳۷۲) استخراج شده‌اند که به سبب پرهیز از اطالۀ نوشتار، از بیان شأن نزول اجتناب شد.

۳. رایزنی و پاسخگویی فرهنگی

بخش سوم از کارکرد فرهنگی امر «قل» در آیات قرآن کریم، ناظر به مواردی است که مبلغان، مدرّسان، عالمان و عموم فعالان فرهنگی می‌توانند از طریق گفتار، در تعامل با سایرین باشند و فرهنگ دینی را در فضایی دوسویه به دیگران عرضه کنند. این عرضه یا به صورت ابتدایی صورت می‌پذیرد یا در پاسخ به سؤالات متنوعی که در عرصه جامعه مطرح می‌شود و از منظر فرهنگ دینی مورد توجه قرار می‌گیرد. نمونه روشن آن، رایزنی فرهنگی با اهل کتاب و دعوت به هم‌افزایی در مشترکات دینی است که فرمود: «قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ...» (آل عمران: ۶۴). عمده این رایزنی، مربوط به مسئله خداپرستی به عنوان محوری‌ترین عنصر فرهنگ اسلامی و دینی است. هرچند قرآن در همین رایزنی فرهنگی، با توجه به نیاز مخاطب اهل کتاب، شرک‌زدایی را نیز مد نظر قرار داده است. همچنین قرآن در بیان پرسش برخی افراد، با امر گفتاری اقدام به پاسخگویی کرده است. برای مثال، در پاسخ به سؤالی درباره وضعیت محیطی اشیا در زمان قیامت می‌فرماید: «از تو درباره کوهها می‌پرسند. بگو پروردگارم آنها را بر باد می‌دهد. سپس زمین را صاف و هموار و بی‌آب و گیاه رها می‌سازد» (طه: ۱۰۶-۱۰۵). بر این اساس، قرآن پاسخگویی فرهنگی را در این عرصه لحاظ کرده است. در ادامه، مصادیق این دست کارکرد فرهنگی را از نظر خواهیم گذرانند.

محمد مصطفیٰ اسعدی ❖ ۴۰۱

ارجاع	نظام فرهنگی	دستور گفتاری	موضوع	مخاطب
آل عمران ۲۰	بینش	پرسش از آنان مبنی بر اسلام آوری و بیان تبعات اسلام و عدم اسلام	دعوت به اسلام	اهل کتاب و بی سوادان (مشرکان)
آل عمران ۶۴	بینش	دعوت به هم افزایی در موضوع توحید	مشترکات دینی	اهل کتاب
مائده ۶۸	بینش و منش	اعلام لزوم پابندی به محتوای تورات و انجیل	بینش درون دینی آنان	اهل کتاب
انفال ۳۸	بینش	اعلام مغفرت در صورت ایمان و جریان سنتهای الهی در صورت عدم ایمان	پیامدهای ایمان و عدم ایمان	کفار
انفال ۷۰	بینش	اعلام نسبت حالت قلبی اسیران با مشیت الهی	آشنایی با خداوند متعال	اسیران جنگی
اسراء ۵۳	منش	امر به بندگانی برای بیان بهترین سخن و توجه دهی به نقش شیطان	بیان گفتار نیکو	بندگان خدا
بقره ۱۸۹	منش	امر به اعلام کارکرد ماه در بیان اوقات شرعی و حج	پرسش درباره جایگاه هلال	یهودیان
بقره ۲۱۵	منش	اعلام عام اتفاق از هر خیر و نیکی برای گروههای هدف	پرسش درباره مورد اتفاق	مسلمانان
بقره ۲۱۷	منش	اعلام بزرگی گناه آن و اعلام گناه بزرگتر از آن	پرسش درباره جنگ در ماه حرام	کفار قریش
بقره ۲۱۹	منش	اعلام گناه بزرگ و منفعت آن دو و بزرگتر بودن گناه	پرسش حکم شراب و قمار	مسلمانان
بقره ۲۱۹	منش	اعلام اتفاق از مازاد نیاز	پرسش از مورد اتفاق	مسلمانان
بقره ۲۲۲	منش	اعلام وضعیت آن و وظیفه همسر در آن وضعیت	پرسش در مورد حکم حیض	مسلمانان
مائده ۴	منش	اعلام کلی حلیت طیبات و صید سگ شکاری	پرسش از خوراکیهای حلال	مسلمانان
اعراف ۱۸۷	بینش	اعلام انحصار علم آن به خدا	پرسش درباره زمان قیامت	یهودیان
انفال ۱	منش	مشخص سازی مالک انفال	پرسش درباره حکم انفال	مسلمانان
اسراء ۸۵	بینش	اعلام ارتباط روح به فرمان پروردگار	پرسش درباره روح	یهودیان
کهف ۸۳	بینش	بیان رویداد تاریخی مرتبط	پرسش تاریخی درباره ذی القرنین	مشرکان قریش
طه ۱۰۵	بینش	پیش بینی تلاشی شدن آنها به هنگام قیامت توسط پروردگار	پرسش درباره وضعیت کوهها در قیامت	نامشخص

درباره جداول فوق، چند نکته قابل توجه است:

نخست آنکه، برخی آیات قرآن کریم در حوزه مسئله مذکور، مشتمل بر محتوایی است که فراتر از یک بعد فرهنگی را دارا می باشند. برای مثال، هم بیان یک آسیب فرهنگی بوده و هم بیان راهکار را در خود جای داده اند. به همین سبب یا دلایل دیگر، در یک آیه چند بار امر

۴۰۲ ♦ کارکردشناسی فرهنگی واژه «قل» در قرآن کریم

«قل» تکرار می‌شود (انعام: ۱۹). پس تقسیمات جداول پیشین لزوماً به معنای تفکیک بعد فرهنگی آیات نیست. باید توجه داشت تمام موارد ذکر شده، از منظر روش سیاستگذاری فرهنگی در تطبیق فرهنگ عمومی با فرهنگ معیار قابل بررسی‌اند و در آن نگاه، می‌توان نوع فرایندها، مانند مرتبه‌گرایی، سرمشق‌گیری، تکرار و غیره (ر.ک: قمشیان، ۱۳۹۸) را بررسی کرد که از حدود پژوهش حاضر خارج است.

دوم آنکه، مقایسه جداول آشکار می‌سازد که پررنگ‌ترین نقش امر گفتاری فوق، در آسیب‌شناسی و ارائه راهکار است که بدین وسیله قابل اجرایی‌سازی است. خاستگاه این آسیبها، هم کفار و مشرکان‌اند، هم اهل کتاب و هم می‌توانند افرادی از مؤمنان باشند که دچار لغزش شده‌اند. البته بخش وسیعی از این خطاکاران به ظاهر مؤمن، منافقان و بیماردلان‌اند که بیان قرآن، به وفور آنان را آسیب‌شناسی می‌کند.

سوم آنکه، توجه به موارد مذکور نشان می‌دهد پیروان فرهنگ قرآنی، بایستی ظرفیت پاسخگویی به پرسشهای فرهنگی را چه در باب بینشها و چه منشها، در خود داشته باشند و این وظیفه قشر خاصی لحاظ نمی‌شود. بر این اساس، هر مسلمان باید به میزان مشخصی از آگاهی نسبت به بینش و منش خود رسیده باشد تا در مقابل پرسش یا ایراد دیگران به فرهنگ خود، ظرفیت پاسخگویی داشته باشد و بتواند مخاطب را به اقتناع بینشی برساند. در مقابل، عدم آگاهی از جایگاه هنجارهای تعریف شده در فرهنگ معیار، هم به نظام بینشی خود او آسیب وارد می‌کند و هم او را در برابر مسائل و چالشهای دیگران، آسیب پذیر نشان می‌دهد.

چهارم آنکه اگر موارد مذکور در جداول را مثالهای مربوط به عصر نزول بدانیم، تمام مسائل فرهنگی مستحدث در جامعه را که همسو با آن مواردند، می‌توان بر اساس همان فرمول، مورد توجه قرار داد. لذا در هر عصر و زمان، بسترهای مشابه فرهنگی، نسخه مشابه دریافت می‌دارند و آن نمونه‌های قرآنی، مسیر رشد فرهنگی جامعه را فراهم می‌آورند.

پنجم آنکه، امر قل، بخشی از موعظه بیان شده در قرآن را تبیین می‌کند که فرمود: «بگو تنها شما را به یک چیز اندرز می‌دهم و آن اینکه، دو نفر دو نفر یا یک نفر یک نفر برای خدا قیام کنید» (سبأ: ۴۶). بر این اساس، قرآن کریم در هر نسل از جامعه بشری، در حال بازتولید فرهنگی برای تمام جامعه بشری است؛ اما نه لزوماً از طریق فرهنگ طبقه حاکم و قدرت سیاسی، همچنان که برخی می‌گویند (ادگار و سجویک، ۱۳۸۷: ۶۴)؛ بلکه از طریق مجموع افراد جامعه دینی که به فرهنگ معیار پایبندی فکری و رفتاری دارند. قرآن به پیوست اراده دینی انسان، همواره به سمت فرهنگ مبنایی خویش هدایت می‌کند و در این مسیر، همگان را به تعامل وامی‌دارد.

نکته دیگر آنکه، بر اساس برآیند جدول پیش، کاربرد امر قل در جامعه غیر ایمانی بسیار بیشتر از جامعه ایمانی بوده و این دستور، بیش از آنکه درون جامعه اسلامی کاربرد داشته باشد، برای سایر ملل و پیروان سایر ادیان کاربرد دارد. این موضوع از آنجا تقویت می‌شود که در جامعه ایمانی، بخش وسیعی از اجرای فرهنگ معیار به عهده حاکمیت است؛ در حالی که در جامعه غیر ایمانی، چنین بستری مهیا نیست. البته بررسی موارد پیش گفته این نتیجه را به دست می‌دهد که در بخش آسیب‌شناسی، نه تنها آسیب‌های فرهنگی موجود آسیب‌شناسی شده‌اند، بلکه قرآن به آسیب‌های فرهنگی محتمل نیز با رویکرد آینده‌نگری، عنایت داشته است و برنامه‌ریزی ارائه می‌دهد. برای مثال می‌فرماید: «وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلْ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ» (حج: ۶۸).

د) بحث و نتیجه‌گیری

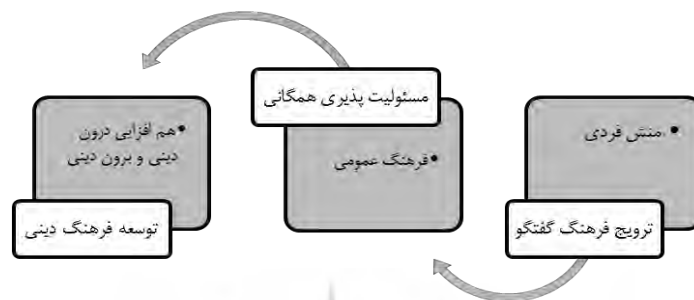
بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، این نتیجه حاصل شد که بخش وسیعی از اقدامات فرهنگی در حوزه فرهنگ دینی، از طریق گفتار قابل اجراست و نیازی به تشکیلات، سازمان و نهاد فرهنگی خاص ندارد؛ بلکه توسط آحاد جامعه ایمانی که خود را پیرو کتاب وحی می‌دانند، قابل اجراست. در واقع؛ قرآن کریم بر مبنای امر گفتاری فوق، اثرگذاری فرهنگی در جامعه ایمانی و حتی غیر ایمانی را محدود به شخص یا گروه خاص نمی‌داند. قرآن، مؤمنان را به این باور می‌رساند که تک تک آنان، چه در جایگاه اکثریت و چه در جایگاه اقلیت ایمانی، بایستی کنشگر و آموزگار فرهنگی باشند و خود را معاف از نقش فرهنگی ندانند؛ زیرا برای تمامی مؤمنان، وظایف اجتماعی مانند امر به معروف و نهی از منکر تعریف شده است؛ هرچند هر کنش یا واکنش فرهنگی، مشروط به شرایط خاص خود لحاظ می‌شود.

نتیجه دیگر آنکه، موارد لزوم گفتار به مثابه کنش فردی، منحصر به روابط انسان با انسان در عرصه اجتماعی و بین‌المللی نمی‌شود. از آنجا که فرهنگ دینی بر پایه معنویت و رابطه انسان با خالق شکل گرفته، در کنار موارد تعاملی با خلق، مواردی نیز برای بهبود رابطه معنوی انسان با خدا اختصاص یافته است. این موارد که صورت دعا و نیایش دارند، هرچند در حوزه حریم شخصی تعریف می‌شوند؛ اما چون در نحوه ارتباط اجتماعی انسان اثرگذارند، در ساختار فرهنگی مطلوب قرآن، قابل جانمایی می‌باشند.

نتیجه پایانی آنکه، قرآن کریم اثربخشی گفتار نسبت به فرهنگ معیار را محدود به مخاطب یا زمان محدود نمی‌داند؛ زیرا بارها به گفتاری امر می‌کند که در لحظه بر شخص

۴۰۴ ♦ کارکردشناسی فرهنگی واژه «قل» در قرآن کریم

مخاطب اثر نگذارد، اما بر اطرافیان و جامعه اثرگذار باشد. نیز ممکن است یک گفتار مؤثر از یک شخص تاریخ ساز، در لحظه اثربخش نباشد، اما در فرایند زمانی و نسلهای آتی مؤثر افتد و حتی جریان ساز باشد. براین امر «قل» در قرآن کریم با رویکرد فرهنگی در سیر اهداف سه سطحی ذیل، قابل مشاهده است:



منابع

- قرآن کریم. ترجمه مکارم شیرازی.
- آخوندی، محمدباقر (۱۳۹۶). «راهبردهای فرهنگی نفوذ اجتماعی دین در قرآن». پژوهشهای قرآنی، ش ۸۴: ۱۵۰.
- ادگار، اندرو و پتر ساج ویک (۱۳۸۷). مفاهیم بنیادی نظریه فرهنگی. مهران مهاجر و محمد نبوی. تهران: آگه.
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۲). رهنمود شورای عالی انقلاب فرهنگی. تهران: انقلاب اسلامی.
- خرمشاهی، بهاء‌الدین (۱۳۷۵). قرآن شناخت. تهران: طرح نو، چ دوم.
- خوش منش، ابوالفضل (۱۳۹۳). درآمدی به ظرفیتهای فرهنگی و هنری زبان قرآن. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، چ دوم.
- سعیدی روشن، محمدباقر (۱۳۹۰). «زبان قرآن از منظر کارکردشناختی». مطالعات تفسیری، ش ۵: ۱۹۰.
- شاهوردی، فرحناز (۱۳۹۳). بررسی زیبایی‌شناسی تکرار در قرآن کریم. مشهد: بنیاد پژوهشهای آستان قدس رضوی.
- طباطبایی، سید محمدحسین (۱۳۹۳). قرآن در اسلام. سید هادی خسروشاهی. قم: بوستان کتاب، چ هفتم.
- طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۷۲). مجمع‌البیان فی تفسیر القرآن. هاشم رسولی. تهران: ناصر خسرو، چ سوم.
- قمشیان، میثم (۱۳۹۸). روشهای سیاستگذاری فرهنگی در تغییر رفتار. تهران: جامعه‌شناسان و روش‌شناسان.
- قهرمانی، علی و همکاران (۱۳۹۶). «قاعده‌افزایی فعل قال در راستای تبدیل آن به الگوی گفتگو در قرآن». پژوهشهای قرآنی، ش ۸۳: ۹۰.
- کافی، مجید (۱۳۹۲). فرهنگ دینی؛ مفاهیم، نظریه‌ها و راهکارها. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- مصلح، علی اصغر (۱۳۹۳). فلسفه فرهنگ. تهران: علمی.
- The Holy Quran. Translated by Makarem Shirazi.
- Akhundi, Mohammad Baqir (2017). "Cultural Strategies for the Social Influence of Religion on the Qur'an". *Quranic Research*, No. 84: 150.
- Edgar, Andrew & Peter Sage Week (2008). **Basic Concepts of Cultural Theory**. Mehran Mohajer and Mohammad Nabavi. Tehran: Agha.
- Ghahremani, Ali & et al. (2017). "Increasing the rule of the verb qal in order to turn it into a model of dialogue in the Qur'an". *Qur'anic Studies*, No. 83: 90.
- Ghomshian, Meysam (2019). **Cultural policy-making methods in behavior change**. Tehran: sociologists and methodologists.
- Hosseini Khamenei, Seyed Ali (2013). **Guideline of the Supreme Council of the Cultural Revolution**. Tehran: Islamic Revolution

Publications.

- Kafi, Majid (2013). **Religious culture, concepts of theories and solutions**. Qom: seminary and university research.
- Khorramshahi, Bahauddin (1996). **Quran Recognition**. Tehran: New Design, Second Edition.
- Khoshmanesh, Abolfazl (2014). **An Introduction to the Cultural and Artistic Capacities of the Quran Language**. Tehran: Research Institute of Culture, Art and Communication, Second Edition.
- Mosleh, Ali Asghar (2014). **Philosophy of Culture**, Tehran: scientific publication.
- Saeedi Roshan, Mohammad Baqer (2011). “**Language of the Qur'an from a functional point of view**”. *Interpretive Studies*, No. 5: 190.
- Shahverdi, Farahnaz (2014). **Aesthetic ⇨ Repetition in the Holy Quran**. Mashhad: Astan Quds Razavi Research Foundation.
- Tabarsi, Fazl Ibn Hassan (1993). **Majma 'al-Bayan fi Tafsir al-Quran**. Hashem Rasooli. Tehran: Naser Khosrow, third edition.
- Tabatabai, Seyed Mohammad Hossein (2014). **Quran in Islam**. Seyed Hadi Khosroshahi. Qom: Book Garden, seventh edition.

